

GELIJKHEID ONDER DRUK:
DE IMPACT
VAN ETNISCH PROFILEREN

Anass B

STUDENT ICT

GOUDA

Ik ging joggen, het was rond half negen. Ik jog op een fietspad, stopt er een politiebusje voor mij en die vroeg om mijn ID-kaart en als ik vraag: "Waarom", dan komen ze altijd met de grootste smoesjes aan. "Je staat op een opvallend tijdstip op een opvallende plaats." "Ik noteer alleen je naam. Als er een melding wordt gedaan van dat hier iets gebeurd is, dan ben jij verdachte." Ik dacht: "Het slaat nergens op." Hij ziet me joggen, ik heb een joggingsbroek aan, mijn sportschoenen aan, mijn vest aan. Hij ziet mij joggen, ik heb oordoppen in. Ik vind dat niet opvallend. Ik heb geen bivak op of wapen in mijn zak of wat dan ook. Ik ben gewoon aan het joggen. Ik snapte niet waarom hij me aanhield.

Het is niet goed dat ze mij eruit pikken omdat ik Marokkaan ben. Dat kan agressie opwekken of depressie. Je gaat je ineens helemaal beseffen dat je helemaal niet welkom bent hier. Ja, en je gaat ook Nederlanders over één kant scheren en zij scheren ons over één kant, "jullie zijn allemaal kutmarokkanen", om het zo maar te zeggen. En wij scheren hun daardoor over één kant, van alle Nederlanders zijn racisten en als dat gebeurt met iedereen in Nederland, dan gaat dat niet goed aflopen.

Sidney Mutueel

HOOFDINSPECTEUR VAN POLITIE

ROTTERDAM

Op het moment dat ik mijn uniform uittrek ben ik een burger... en dan word ik door mijn eigen collega's staande gehouden en dan word ik op een hele brutale, onvriendelijke manier benaderd en dat doet iets met me.

En wat er op dat moment met mij gebeurde, dan had ik zoiets van hé ik ben politie of niet, ik ben mens. Je hoort ook een ander als mens te behandelen. Het is een kleine moeite om mij serieus te nemen en dat kenteken te verifiëren want het staat op papier. Maar dan nog geloof je me niet... Waarom moet ik me weder bewijzen ter plaatse, blijven bewijzen, dat het anders is dan de agent denkt. Dat doet iets met je. Je wordt niet serieus genomen.

Het moeilijke van dit verhaal is dat ik kinderen op de achterbank heb zitten die zich afvragen van papa, is dit normaal, is dit normaal dat u zo behandeld wordt? En dan moet ik kinderen gaan uitleggen dat de politie goed werk verricht omdat ik er ook bij hoor. Want ze kijken natuurlijk ook naar mij van hé, papa, je werkt bij de politie en als paps bij de politie werkt, ja, dan zou ik straks ook graag bij de politie willen werken. Maar als ik dat werkelijke verhaal vertel, hoe ik me op dat moment voelde, wat doet dat dan met het gevoel van mijn kinderen?

INTRODUCTIE

‘Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan.’

ARTIKEL 1 VAN DE GRONDWET

Nederlanders zijn er trots op deel uit te maken van een open, tolerante en eerlijke samenleving. Voor een groeiend aantal mensen in Nederland staat dit ideaal echter onder druk vanwege proactieve politiecontroles. Al te vaak hebben mensen uit etnische minderheidsgroepen het gevoel er door de politie te worden uitgepikt. Niet vanwege iets dat ze zouden hebben gedaan, maar vanwege hun huidskleur of uiterlijk worden ze staande gehouden, gecontroleerd of gefouilleerd. Dat is etnisch profileren.

Wat betekent het om te worden onderworpen aan etnisch profileren door de politie? Het betekent dat politieagenten je als verdacht beschouwen uitsluitend vanwege je huidskleur, etniciteit of je veronderstelde religieuze overtuigingen.

Etnisch profileren kan voorkomen bij staandehoudingen, fouilleringen en identiteitscontroles door de politie, en bij controles aan de grens door de douane of marechaussee. Gevallen van etnisch profileren zijn gedocumenteerd tijdens binnenlands politiewerk, immigratiecontroles en antiterrorisme-operaties. Etnisch profileren kan leidend zijn bij een besluit om iemand aan te spreken, en vervolgens bij het besluit om die persoon wel of niet te controleren of te fouilleren: etnische minderheden overkomt dat vaker dan witte mensen. Etnisch profileren kan het gevolg zijn van een racistische houding bij politieagenten. Het kan ook de uitwerking zijn van algemeen beleid en omvattender beslissingen over de vraag hoe en waar identiteitscontroles, staandehoudingen en preventieve fouilleeracties (hierna tezamen: ‘proactieve politiecontroles’) uit te voeren.

Dit rapport beschrijft de ervaringen van tien Nederlandse mannen van verschillende etnische komaf—studenten, werkenden, politieagenten, vaders. Allen hebben ze aan den lijve ondervonden welke tol staandehoudingen eisen van individuen, hun families en gemeenschappen, en van de openbare veiligheid in het algemeen.¹ Hun ervaringen weerspiegelen bredere patronen.

Uit deze verhalen, en uit het onderzoek dat in dit rapport wordt aangehaald, verrijst een verontrustend beeld. Etnische minderheden, vooral van Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse komaf, worden vaker dan witte mensen onderworpen aan proactieve politiecontroles onder een scala van verschillende politiebevoegdheden. De geïnterviewden meldden dat zij hierbij onheus werden bejegend. Meerdere beschreven grove, racistische opmerkingen, intimidatie en hardhandig optreden door de politie.

Proactieve politiecontroles kunnen beangstigend en vernederend zijn. Dit soort ervaringen beïnvloedt niet alleen individuen, maar ook hun gezinnen en de gemeenschap waarin ze leven. Sommige mensen die dit overkomt krijgen het gevoel dat de politie iedereen beschermt en dient, behalve hen. Dit verzwakt het vertrouwen in de politie. En zonder vertrouwen neemt de publieke bereidheid om met de politie samen te werken af. Het heeft bovendien maatschappelijke gevolgen. Mensen voelen zich uitgesloten, gestereotypeerd en vervreemd—niet alleen van de politie, maar van de samenleving als geheel.

RUIIME DISCRETIONAIRE BEVOEGDHEDEN ZONDER VERANTWOORDING: EEN RECEPT VOOR DISCRIMINATIE

De Nederlandse politie heeft een aantal proactieve bevoegdheden op grond waarvan agenten mensen kunnen staande houden, hun identiteitsbewijs controleren en preventief fouilleren. Deze bevoegdheden vereisen geen redelijke verdenking of individuele aanleiding, en de politie registreert deze controles alleen wanneer ze leiden tot een boete, proces-verbaal of aanhouding.² Het afgelopen decennium zijn de bevoegdheden voor identiteitscontroles en preventief fouilleren uitgebreid,³ maar dit is niet vergezeld gegaan van optimale verantwoordingsmechanismen om deze bevoegdheden te reguleren.

De politie heeft hiermee ruime discretionaire bevoegdheden gekregen, waarvan de toepassing echter niet afdoende kan worden gecontroleerd. Er is geen monitoring van wie er worden staande gehouden, of hoe vaak. Er zijn geen manieren om gestelde disproportionele of ineffectieve uitvoering van deze bevoegdheden te corrigeren.

De politie heeft de bevoegdheid om bij personen van 14 jaar en ouder een identiteitsbewijs te vorderen, als ze dit 'redelijkerwijs noodzakelijk' acht voor de uitvoering van de politietoets.⁴ Onderzoek laat zien dat deze bevoegdheid vaak wordt ingezet in verband met kleine overtredingen, zoals bij 'hangjongeren' die overlast veroorzaken in de openbare ruimte, bij daklozen en bedelaars die al dan niet drugs-of alcoholverslaafd zijn, bij gevallen van openbare dronkenschap of verstoring van de openbare orde, bij mensen die zwartrijden in het openbaar vervoer en bij mensen die verkeersovertredingen begaan.⁵

De Wegenverkeerswet (1994, artikel 160) verplicht bestuurders op verzoek van de politie te stoppen en hun rijbewijs, kentekenbewijs en keuringsbewijs te tonen. Als die papieren niet in orde zijn, of als bij de agent een redelijk vermoeden van een strafbaar feit ontstaat, kan een algemene verkeerscontrole overgaan in opsporing. Agenten zijn niet verplicht de reden van een verkeerscontrole op te geven, en deze bevoegdheden worden in toenemende mate gebruikt als instrument bij de bestrijding en preventie van criminaliteit.⁶

Politieagenten hebben de bevoegdheid personen te fouilleren als er een *redelijk vermoeden* van

Moussa

STUDENT SPORT & BEWEGEN | GOUDA

Ik ben ook een keer zomaar aangehouden en toen hadden ze me gefouilleerd terwijl ik daar geen toestemming voor had gegeven. Ehhh. Het deed ook iets heel raars met me van 'mag dat wel?'. Ik vind het niet goed, eerlijk gezegd. Van ja, het mag ook niet zomaar als iemand daar geen toestemming voor geeft.

Ja, ik ben een paar maanden terug, ook aangehouden en ben ik zomaar uitgescholden; dat ik heel gauw moest doorlopen en... ja, wat doe je hier en waarom stop je hier. En ik zei dat ik daar gewoon mocht lopen, en toen ben ik zomaar uitgescholden. Ik ben ook weggeduwd. Gewoon echt weggeduwd, van "Ga weg". En waarom weet ik niet.

schuld aan een strafbaar feit ontstaat tijdens hun onderzoek. Preventieve fouilleeracties kunnen ook worden uitgevoerd zonder individuele verdenking binnen gebieden die door de burgemeester zijn aangewezen als 'veiligheidsrisicogebied'; binnen zo'n gebied kan gedurende een periode van twaalf uur iedereen preventief worden gefouilleerd, en kunnen voertuigen of bagage worden doorzocht. Preventief fouilleren kan ook plaatsvinden in geval van aanwijzingen van een terroristisch misdrijf, gedurende twaalf uur in een nader omschreven gebied.⁷

De wet heeft als uitgangspunt dat de politie aselectief te werk gaat bij preventieve fouilleeracties. Meerdere onderzoeken tonen echter aan dat politieagenten doorgaans geen heldere en concrete instructies krijgen over hoe ze aselecte steekproeven moeten uitvoeren, zodat er ruimte blijft voor selecties op basis van stereotypes en generaliseringen over wie er bij een strafbaar feit betrokken zou kunnen zijn.⁸

Prasad

ICT-MEDEWERKER | AMSTERDAM

Het feit dat ik voelde dat het echt gewoon puur om mijn huidskleur ging, dat je zo'n behandeling krijgt. Ja, dat vond ik best wel heftig. Ik wil ook niet geconfronteerd worden met zo'n achterlijke manier van denken. Zo'n niet-humane manier van met mensen omgaan.

Wat ik ook heel belangrijk vind voor de politie om zich te realiseren, is dat het geen eenmalige incidenten zijn. Als je iemand bent met een kleurtje, als ik het gewoon heel plat zeg, maak je heel veel van dat soort ervaringen mee.

Het enige wat ik wil is gewoon net zo behandeld te worden als de rest. Dus als je iedereen voor mij en iedereen na mij zo behandelt, heb ik er geen problemen mee.

Mensen die onder de diverse proactieve bevoegdheden worden staande gehouden, van wie de identiteit wordt gecontroleerd of die worden gefouilleerd, hebben vaak amper een idee waarom ze daarvoor zijn uitgekozen. Alleen de standhoudingen die resulteren in een proces-verbaal, een boete of aanhouding worden op zo'n manier geregistreerd dat de gegevens kunnen worden geanalyseerd. Aangezien de meeste proactieve politiecontroles geen juridisch vervolg kennen, is het voor mensen dus moeilijk te bewijzen dat het ze überhaupt is overkomen, en vrijwel onmogelijk om verhaal te halen wanneer daarbij inbreuk is gemaakt op hun rechten. Zonder betrouwbare gegevens is bovendien de politieleiding niet in staat om te monitoren of de standhoudingen rechtmatig en effectief zijn, of om de praktijk bij te sturen. Zonder transparantie en zonder het monitoren van politiebevoegdheden en -diensten, kunnen burgers de politie niet ter verantwoording roepen.

Door de gebrekkige registratie door de politie weten we niet wie er wordt staande gehouden, waarom, en met welk resultaat. Diverse onderzoeken tonen echter aan dat etnische minderheden vaker worden staande gehouden en gefouilleerd. Sommige van die onderzoeken gaan in op de gevolgen hiervan.

In 2012 wees een onderzoek onder jongvolwassenen tussen de 18 en 25 jaar in Amsterdam uit dat mensen met een Antilliaanse, Surinaamse en Marokkaanse achtergrond vaker door de politie zeiden te zijn staande gehouden in het voorafgaande jaar dan mensen met een blanke huidskleur.⁹ Deze groepen gaven ook vaker aan meerdere keren te zijn staande gehouden.

Ook een onderzoek naar proactieve handhaving en jongeren, gaf verschillen te zien in de frequentie waarmee mensen met de politie in aanraking zeiden te zijn gekomen: etnische minderheden gaven aan twee keer zo vaak te zijn onderworpen aan een identiteitscontrole, drie keer zo vaak te zijn verdacht van een misdrijf, en vier keer zo vaak te zijn gefouilleerd dan jongeren met een blanke huidskleur.¹⁰

Meerdere onderzoeken bevatten significante aanwijzingen dat etnische minderheden vaker door de politie worden geselecteerd voor identiteitscontroles en preventieve fouilleeracties.¹¹ De Nationale ombudsman wijst in dit verband op de ruime bevoegdheden voor id-controles preventief fouilleren, wat kan leiden tot willekeur bij de toepassing.¹²

Een onderzoek naar de Amsterdamse politie, gebaseerd op interviews en intensieve observaties van politieursurveillance, wees uit dat mannen met een getinte of donkere huidskleur en mensen uit Oost-Europa eerder door de politie als 'verdachten' werden beschouwd en vervolgens onderworpen aan een identiteits- of voertuigcontrole. Het onderzoek wijst ook de ineffectiviteit van deze benadering: in slechts zeer weinig gevallen resulteerde het in een aanhouding.¹³

In 2010 wees het *European Union Minorities and Discrimination Survey* (EU-MIDIS) uit dat een kwart van de Turkse Nederlanders in het voorafgaande jaar ten minste eenmaal door de politie was staande gehouden, en dat van deze groep een kwart de indruk had dat dit vanwege hun etniciteit was. Voor Marokkaanse Nederlanders gaf 26 procent aan in de voorafgaande twaalf maanden te zijn staande gehouden door de politie, en van hen had 39 procent de indruk dat dit vanwege hun etniciteit was.¹⁴

Meerdere onderzoeken bevatten sterke aanwijzing voor de conclusie dat in Nederland etnische minderheden vaker proactief worden gecontroleerd dan de etnische meerderheid: vaker staande gehouden, gecontroleerd en preventief gefouilleerd.

ANGST EN VERNEDERING

Proactieve politiecontroles vinden plaats in het openbaar, vaak op drukke en zichtbare plekken.

De mensen die voor dit rapport zijn geïnterviewd, beschrijven hoe ze op hun knieën moesten zitten of tegen een muur aan werden gedrukt. Tijdens het fouilleren moeten mensen met gespreide armen en benen staan terwijl de politie hun lichaam van kop tot teen aftast. Degenen die dit overkomt, zijn zich pijnlijk bewust van het feit dat ze door voorbijgangers worden aangekeken. Toeschouwers zullen snel denken dat degenen die worden staande gehouden criminelen zijn en de wet hebben overtreden. Vooral in een kleine gemeenschap, waar mensen die zijn staande gehouden vaak voorbijgangers persoonlijk kennen, is dit een nare ervaring; ze vrezen dat familie, leraren, werkgevers, burens of vrienden ervan horen en aannemen dat ze wel iets verkeerd zullen hebben gedaan. Het kan een zeer vernederende ervaring zijn, en ervoor zorgen dat mensen zich niet meer op hun gemak voelen in hun gemeenschap, of het gevoel hebben geen deel uit te maken van de samenleving.

Anass J

STUDENT SPORT & BEWEGEN | ROTTERDAM

Ik schrik dan wel even want ik denk dan: "Waar zijn ze naar op zoek?", "Zie ik er uit als een crimineel?" Er waren omstanders die hebben gezien dat ze ons gingen fouilleren in een druk straatje bij de Delfshaven, daar is het druk. Ik schaam me dan. Dan schaam ik me en denk ik: "Die mensen kijken me aan alsof ik wat heb gedaan, alsof ik een misdrijf heb gepleegd."

Het gebeurt al zo vaak en dan denk ik: "Wat nou weer?", "Wat heb ik nou weer gedaan?" Dat ze weten dat ik me daarvoor schaam. Dat die andere mensen ook naar me kijken en daar voel ik me dan niet zo prettig bij.

Een keer dat ik wat voor mijn zus moest printen, ik moest—het was dringend. Ik moest zo snel mogelijk naar een internetcafé, dus ik ren uit huis en ik begon te rennen en toen kwamen er een paar agenten naar me toe in een auto. Die stopten voor me en die hielden me zo beet, tegen de muur en die zeiden: "We hebben hem, we hebben hem.", en ik dacht: "Waar zijn ze nou mee bezig?"

Ik heb niets gedaan. Ik ga maar naar het internetcafé om wat te printen en die zaten toen te praten via hun walkie talkie en de ene zei tegen de andere: "Wat heeft hij aan?", en ze hebben gezegd wat ik aanhad en toen zeiden ze: "Dat is hem niet.", en toen lieten ze me gaan.

Nee, er wordt geen excuses gemaakt. Ze zeggen gewoon geen "Sorry".

ONVERKLAARDE EN RESPECTLOZE STAANDEHOUDINGEN

Ervaringen van discriminerende behandeling, respectloosheid en hardhandig optreden jegens mensen die met de politie in aanraking komen, zoals beschreven door onze geïnterviewden, weerklinken in diverse andere onderzoeken naar ervaringen van jonge mensen met de politie.¹⁵

De meest gehoorde klacht in onze interviews was dat de politie zelden een reden geeft voor de staandehouding, en na afloop geen excuses aanbiedt wanneer de ‘verdenking’ ongefundeerd blijkt te zijn. Onderzoek elders heeft aangetoond dat een groot deel van de onvrede over de praktijk van staandehoudingen en fouilleringen, voortkomt uit het feit dat de politie er geen redelijke verklaring voor geeft.¹⁶ Meer dan 25 procent van de onderzochte jongvolwassenen in Amsterdam, gaf aan een onbevredigende verklaring te hebben gekregen voor de staandehouding. Terwijl 25 procent van de onderzochte jongeren met een blanke huidskleur aangaf te zijn staande gehouden zonder goede reden, lag dat percentage voor Nederlands-Marokkaanse jongeren op 50 procent, en voor Nederlands-Antilliaanse en Nederlands-Surinaamse jongeren op 35 procent.¹⁷

Michael

STUDENT ICT | ROTTERDAM

Toen kwamen agenten op scooters richting ons en ze zeiden dat we moesten stoppen. En toen moesten we knielen en onze handen achter ons hoofd en we moesten ons ID aan hen geven. En we vroegen nog waarom ze ons aanhouden. Ze zeiden dat er twee overvallers waren en ze hadden ons gekenmerkt op de scooter, twee jongens, dus toen werden we aangehouden. En ik bleef daar een half uur op de grond zitten met mijn handen op mijn hoofd en ze moesten alles nachecken... En ja, nadat ze daarmee klaar waren, mochten we uiteindelijk gaan maar het duurde best wel lang, heel het gebeuren. En ja, ik was best wel geschrokken want ik dacht, ja, ik heb niks gedaan en dan word ik aangehouden en dan moet ik opeens gaan knielen. En toen ik uiteindelijk mocht gaan, zeiden ze niet eens sorry dat we jullie hebben aangehouden, we moesten iemand anders hebben.

Hoe het voelt om aangehouden te worden? Ja, het voelt alsof je iets ergs gedaan hebt terwijl het niet zo is. En het voelt alsof je zelf iets hebt gedaan, gewoon dat het je schuld is. Je verwacht niet dat je opeens op een of andere dag de politie naar je toekomt en zegt dat je moet bukken, je handen op je hoofd moet doen en dat je verdacht wordt van een overval. Ik bedoel, je raakt daar heel erg van geschrokken omdat je—vooral ik—ik heb nog nooit iets misdadigs gedaan. Ik was er inderdaad geschokt door.

TWEEDERANGSBURGERS

De manier waarop politieagenten omgaan met het publiek, geeft een krachtig signaal over gedeelde waarden in de maatschappij, en ieders plek in die maatschappij.¹⁸ Wanneer de politie mensen eerlijk en met respect behandelt, bevestigt ze dat mensen gelijkwaardig zijn, en volwaardige leden van de samenleving. Ervaringen met onrechtvaardige politiebehandeling en met veronderstelde vooroordelen, creëren daarentegen niet alleen wantrouwen jegens de politie, maar dragen ook bij aan een breder gevoel van buitensluiting. Leden van etnische minderheidsgroeperingen krijgen het gevoel dat wat ze ook doen, ze altijd tweederangsburgers zullen blijven—eenvoudigweg omdat ze er ‘niet Nederlands uitzien’.

Van politieagenten, als rechtshandhavers, wordt verwacht dat ze neutraal en eerlijk opereren.¹⁹ Agenten die, bewust of onbewust, handelen op basis van stereotypen of generalisaties, nemen afstand van het fundamentele principe van de rechtsstaat: dat hun beslissingen gebaseerd moeten zijn op objectieve informatie over individueel gedrag, en niet op huidskleur of religie.

Wanneer het publiek herhaaldelijk ziet hoe mensen die zichtbaar tot een etnische minderheidsgroep behoren door de politie worden staande gehouden en gefouilleerd, gaan ze ervan uit dat de politie correct handelt en dat deze individuen dus gevaarlijk of crimineel zijn. Dit draagt bij aan het op discriminerende manier stereotyperen en stigmatiseren van hele groepen mensen, en voedt een breder racisme en xenofobie in de maatschappij.

Adil

STUDENT MAATSCHAPPELIJK WERK | GOUDA

Tijdens de controles, wat gaat er door me heen? Sowieso heb je altijd wel te maken met mensen die eromheen lopen. Mensen gaan je aankijken. “Wat doet Adil met de politie?”, “Wat staan die gasten met de politie?” of “Wat wil de politie van hun?”, “Wat hebben zij nou weer gedaan?”.

Hoe politieagenten mij zien? Die zien me gewoon als een Marokkaan, zoals de andere Marokkanen en dat geeft gewoon een rotgevoel. Het is dat je schreeuwt voor je recht terwijl jou onrecht is aangedaan. Het is gewoon heel frustrerend. Het maakt gewoon echt iets kapot van binnen. Nee, ik voel me niet beschermd door de politie. Het is dat ik mijzelf bescherm tegen hun in sommige ervaringen. Je wordt als burger dan toch niet gehoord... Dat komt doordat mensen, agenten weer dat beeld schetsen: “Ja, het is een Marokkaan.”

ONDERMIJNING VAN POLITIE-EFFECTIVITEIT EN VEILIGHEID

Effectief politiewerk is voor een groot deel afhankelijk van de steun van het publiek—om criminaliteit aan te geven, informatie te verschaffen, bewijsmateriaal af te staan en bij te dragen aan inspanningen voor lokale veiligheid en misdaadpreventie.²⁰ Wanneer mensen de politie als eerlijk zien en er een goede persoonlijke band mee hebben, wordt hun vertrouwen erin versterkt. Wanneer mensen politieacties echter zien als onrechtvaardig of negatief, verzwakt dit het vertrouwen en de legitimiteit van het hele apparaat. Dit leidt tot minder medewerking, een zwaardere taak voor agenten en minder veiligheid voor de gehele bevolking. Deze dynamiek is vastgelegd in verschillende onderzoeken in Europa en daarbuiten.²¹ Met identiteitscontroles, staandehoudingen en fouilleeracties die worden gezien als discriminerend, oneerlijk of respectloos, loopt de Nederlandse politie het risico haar eigen legitimiteit en effectiviteit te ondermijnen.

Meerdere onderzoeken onder jongeren bevestigen dat mensen die aangeven vaker te worden staande gehouden, een negatiever beeld hebben van de politie.

Uit onderzoek in 2010-2011 bleek dat onder jongeren tussen de 18 en 21 jaar in Amsterdam, die, op initiatief van de politie, met de politie in aanraking waren geweest een minder gunstig oordeel over de politie

hadden dan degenen die niet met ze in aanraking waren geweest.²² Jonge mannen van Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Antilliaanse afkomst gaven vaker blijk van een negatieve houding jegens de politie dan respondenten met andere achtergronden.²³ Dit werd bevestigd in een vervolgonderzoek onder jongvolwassenen in Amsterdam in 2012, waaruit bleek dat meer Nederlands-Marokkaanse en Nederlands-Antilliaanse jongeren negatieve meningen hadden over de politie dan jongeren uit andere etnische groeperingen.²⁴ Ook een onderzoek onder jongeren, liet zien dat frequent contact met de politie correleert met een negatievere houding ten opzichte van de politie. Veel jongeren uiten hun twijfels over de eerlijkheid van de politie en haar legitimiteit, en verwijzen daarbij naar incidenten die ze als onheus hebben ervaren, en die volgens hen een uiting zijn van ongelijke behandeling.²⁵

Identiteitscontroles, staandehoudingen en fouilleeracties kunnen makkelijk ontaarden in vijandelijkheden, vooral wanneer degenen die worden staande gehouden daarvoor de reden niet zien, of ervan overtuigd zijn dat ze eruit worden gepikt vanwege hun etniciteit. Misverstanden en een vijandige houding van beide kanten—zowel van etnische minderheden in Nederland als van de politie—vergroot het risico op conflict. Het werk van politieagenten kan lastiger worden aangezien ze op minder medewerking en soms zelfs op openlijke vijandigheid kunnen rekenen, vooral van jonge mensen. Het komt voor dat agenten worden aangevallen. Als dit gebeurt, lijdt de basisdienstverlening van de politie eronder en lopen zowel de veiligheid van de agent als de openbare orde en veiligheid gevaar.

Als de situatie langs deze lijnen verslechtert, kan de boosheid die wordt opgewekt door herhaalde discriminerende staandehoudingen, identiteitscontroles en fouilleeracties, ontaarden in rellen en oproer zoals in het Verenigd Koninkrijk in 1981, 1985 en 2011, of in Frankrijk in 2005 en 2007, in Denemarken in 2008 en 2009, en meest recent in Zweden in mei 2013.²⁶ In Nederland zijn dergelijke grootschalige rellen nog niet voorgekomen, en volgens experts is dit te danken aan gebiedsgebonden politiezorg en een de-escalerende aanpak van maatschappelijke spanningen, gebaseerd op een combinatie van preventie en repressie, empathie en handhaving.²⁷ Meerdere onderzoeken naar de politie hebben echter gewezen op toenemende spanningen tussen de politie en jongeren uit etnische minderheidsgroeperingen, en bevelen sterk aan dat de politie actief stereotypering tegengaat.²⁸

Arjan Kasius

UITVOEREND TEAMCHEF POLITIE HOLLANDS MIDDEN | GOUDA

Ik heb het geluk dat ik in Nederland geboren ben en ik vind eigenlijk ook dat ieder recht heeft op zijn plek in Nederland. En ik vind ook dat iedereen gelijkwaardig behandeld moet worden.

De collega's moeten zich ook bewust zijn op het moment dat ze vragen naar papieren, dat ze even in de auto kijken, dat het voor hun gewoon werk is, maar dat het heel veel impact heeft op degene die de controle ondergaat. Zeker als het jongeren betreft die eigenlijk helemaal niet in de criminaliteit zitten. Dat houdt ook in dat op het moment dat je gaat "profilen" alleen op etniciteit, dat het helemaal fout gaat omdat je echt je focus moet hebben op de incidenten en de misdaad en de pleegplaatsen in plaats van de etnische profiling.

Het is van groot belang dat je verbinding houdt met de bewoners in je werkgebied en tot de bewoners behoren ook de jongeren en ook de allochtone inwoners. Het is van belang dat je als politieorganisatie zelf zoekt naar vertrouwen, zelf het contact zoekt met je bewoners ook om je eigen legitimiteit want op het moment dat er zaken gebeuren, dan is er maar één politie en dan is het niet de politie die alleen maar repressief is ten aanzien van de jongeren, maar die ook de hulp moet kunnen verlenen aan de jongeren op het moment dat zij zelf in de knel zitten.

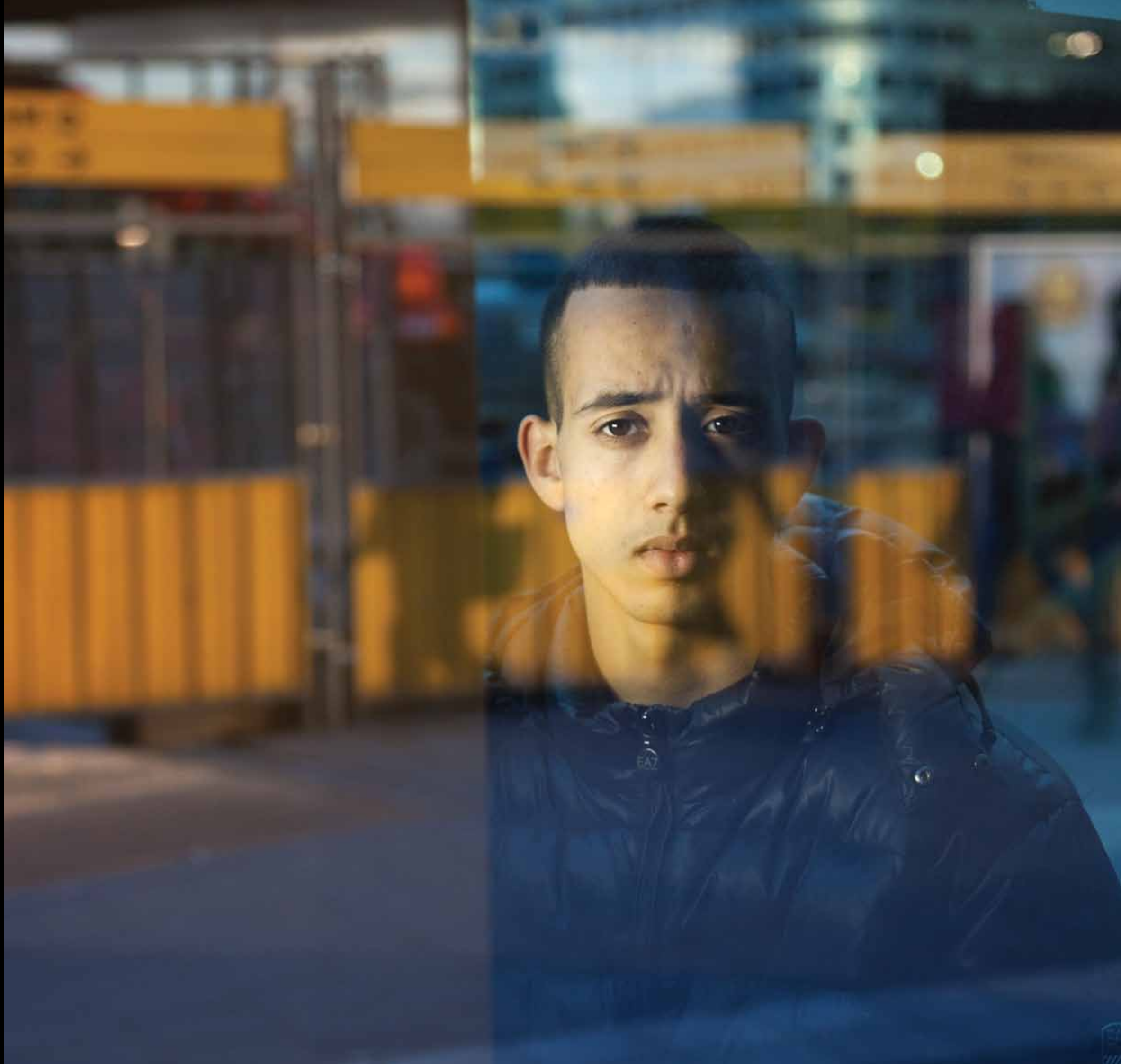
Ismail

STUDENT BOEKHOUDEN & ADMINISTRATIE

ROTTERDAM

Kijk, als die Marokkanen zo worden aangepakt door de politie dan gaan hun ook wat terugdoen, want respect komt wederzijds. Maar als u mij heel anders behandelt, dan denk ik: "Wie bent u dat u zo tegen mij doet?" U kunt wel de politie zijn, maar u moet mij wel gewoon respectvol behandelen, dan behandel ik u ook respectvol. En als zij dat niet doen, dan gaan de Marokkaanse jongeren dat ook niet doen. Dan gaan ze met dingen naar hun toe gooien, hen uitschelden met vieze woorden en auto's inslaan, auto's verbranden. Dat kan er allemaal gaan gebeuren, als hun zo doorgaan.

Er zijn ook wel goede politiemannen tussen, maar de laatste tijd kom ik alleen een beetje racistische mannen tegen. Laatst ook, langs de snelweg bij de benzinepomp, moest ik even naar het toilet gaan en ging ik terug naar mijn auto en wilde ik net achteruit gaan rijden uit mijn parkeerplek. Komt er een snelwegpolitie achter me staan: autopapieren, kentekenbewijs. "Auto verzekerd?" — "Ja", banden controleren. Dat mag wel, maar hoe hij dat deed, vond ik gewoon niet leuk. Hij behandelde me als een stuk vuil. Een daarvan, maar die andere was, deed gewoon heel normaal. Dat is vaak bij de politie. Een van hun is gewoon, doet gewoon normaal, aardig, leuk en die andere doet heel erg kwaadaardig en boos en voel ik me niet veilig bij.

BOUWEN AAN VERTROUWEN EN BETER POLITIEWERK VOOR IEDEREEN

Etnisch profileren is een probleem in Nederland. Het ontbreken van politiegegevens over proactieve controles maakt het moeilijk om de precieze omvang ervan vast te stellen, maar dit gebrek aan kwantitatieve gegevens mag niet als reden worden aangevoerd om de mogelijkheid dat etnisch profileren voorkomt te ontkennen, en de menselijke gevolgen ervan te negeren. Het probleem is reëel en significant, en het is dan ook in het belang van de samenleving als geheel om het serieus te nemen.

Er zijn overigens de afgelopen jaren wel degelijk kleine stappen gezet. De politie in Amsterdam probeert etnisch profileren aan te pakken middels dialoog met migrantengemeenschappen, een leiderschapsprogramma en door 'search-detect-react'-trainingen die politieagenten zich laat concentreren op objectief gedrag. Elders in Nederland krijgen politiefunctionarissen trainingen culturele sensitiviteit en multicultureel vakmanschap aangeboden. Maar alleen training is niet voldoende om etnisch profileren tegen te gaan. Dit geldt in het bijzonder voor trainingen die niet expliciet ingaan op etnisch profileren en die politiefunctionarissen geen praktische vaardigheden aanreiken waarmee de invloed van stereotypen wordt teruggedrongen.

Heel recent zijn belangrijke stappen gezet in reactie op de verschijning, op 28 oktober 2013, van een rapport van Amnesty International over etnisch profileren. De Korpsleiding van de Nationale Politie heeft zich publiekelijk uitgesproken tegen etnisch profileren en stelde: 'Op etnische kenmerken burgers selecteren, is juridisch en moreel gezien volstrekt verwerpelijk.'²⁹ In debat met de Tweede Kamer kondigde de minister van Veiligheid en Justitie een uitgebreide reactie en onderzoek naar etnisch profileren aan.

Om een einde te maken aan etnisch profileren, en om het vertrouwen tussen gemeenschappen van etnische minderheden en de politie te verbeteren, zal een verdere reeks stappen moeten worden gezet, waaronder:

- **Het aanpassen van wetgeving en politie-instructies met betrekking tot proactieve controles om te verzekeren dat de politie deze bevoegdheden op een eerlijke, respectvolle en niet-discriminerende manier gebruikt.**
- **Het opnemen van een expliciet verbod op etnisch profileren in wetgeving en voorschriften met betrekking tot discretionaire proactieve politiebevoegdheden.**
- **Registratie van alle staandhoudingen, voertuig- en identiteitscontroles en fouilleringen, waarbij iedereen die het overkomt daarvan een afschrift krijgt. Met deze gegevens moet het gebruik door politieagenten van deze bevoegdheden worden gemonitord, om te**

garanderen dat ze effectief en eerlijk worden aangewend.

- **Training van zowel nieuwe agenten als agenten die al in dienst zijn om ze bewust te maken van etnisch profileren, en van manieren om het te voorkomen.**
- **Het verbeteren van de dialoog tussen de politie en burgers, en het versterken van wederzijds vertrouwen en goede betrekkingen met alle gemeenschappen.**

Proactieve politiecontroles kunnen een legitiem onderdeel zijn van politiewerk. Maar politieagenten moeten hun bevoegdheden wijs en terughoudend gebruiken, en met een grondig besef van de mogelijke gevolgen. Wanneer ze dat doen, zo wijst onderzoek uit, zal de politie daarvan zelf ook de vruchten plukken. Het negeren van etnisch profileren, zal de sociale cohesie belemmeren en zet gelijkheid onder druk.

NOTEN

- 1 Het Open Society Justice Initiative en Amnesty International Nederland hebben in 2012 met tien personen diepte-interviews gehouden. Dit rapport is gebaseerd op deze interviews, alsmede op een analyse van onderzoek en wetgeving op dit terrein.
- 2 Sommige proactieve controles worden juist wel geregistreerd, waarbij de gegevens van de gecontroleerde burger worden vastgelegd voor inlichtingendoelinden.
- 3 Van der Leun, J. P., and Van der Woude, M. A. (2011). 'Ethnic profiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context' *Policing and Society*, Vol. 21, No. 4: 444-455.
- 4 De Wet uitgebreide identificatieplicht verleent politieagenten, opsporingsambtenaren en toezichthouders de bevoegdheid een identiteitsbewijs te vorderen van personen van 14 jaar en ouder wanneer dat 'redelijkerwijs noodzakelijk' is voor hun taakuitoefening. Personen die hieraan niet direct gehoor geven, maken zich schuldig aan een strafbaar feit wegens overtreding van artikel 447e van het Wetboek van strafrecht; ze kunnen worden bestraft met een boete van de tweede categorie.
- 5 Everwijn, H., Jongbreur, W. & Lolkema, P. (2009). *Het functioneren van de WUID in de praktijk: Evaluatie van de Wet op de uitgebreide Identificatieplicht*. Barneveld: Significant; BEKE 2011; Kuppens, J., B. Bremmers, K. Ammerlaan en E. van den Brink (2011). *Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar de beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap, Arnhem: Bureau Beke, Den Haag: COT.
- 6 Amnesty International Nederland (2013), *Proactief politieoptreden vormt risico voor mensenrechten: etnisch profileren onderkennen en aanpakken*; 'Politieonderzoek als één grote oefening in misleiding.' *NRC Handelsblad*, 30 juli 2013.

- 7 Artikel 27 van het Wetboek van strafvordering geeft politieagenten de bevoegdheid personen te fouilleren wanneer er een *redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit* bestaat.
- Preventief fouilleren werd in 2002 ingevoerd via de Gemeentewet (artikel 151b) en de Wet wapens en munitie (artikel 50-52). De politie kan—nadat de Officier van Justitie hiertoe een last heeft afgegeven—gedurende een periode van twaalf uur overgaan tot staandehouding en fouillering zonder redelijke verdenking in gebieden die zijn aangewezen als 'veiligheidsrisicogebied'. Preventief fouilleren kan ook gedurende twaalf uur in een omschreven gebied plaatsvinden, in geval van aanwijzingen van een terroristisch misdrijf; deze periode kan voor onbepaalde tijd worden verlengd (art. 126zq, 126zr en 127zs Wetboek van strafvordering). De Officier van Justitie kan na een 'aanwijzing' (een lagere maatstaf dan een redelijke verdenking) van een terroristisch misdrijf overgaan tot het benoemen van zo'n gebied en de aanwijzing verlengen. Binnen de context van terrorismebestrijding hebben politieagenten daarnaast de bevoegdheid zonder voorafgaand bevel preventief te fouilleren in permanente veiligheidsrisicogebieden, waaronder de Eerste en Tweede Kamer, alle luchthavens, de treinstations van Amsterdam, Utrecht, Den Haag en Rotterdam, het Mediapark in Hilversum, en de Kerncentrale Borssele.
- 8 Kuppens, J., Bremmers, B., van den Brink, E., Ammerlaan, K. en Ferwerda, H.B. (2011). *Onder het oppervlak. Een onderzoek naar de ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap, Arnhem: Bureau Beke, Den Haag: COT; Nationale ombudsman (2011). *Waarborgen bij preventief fouilleren: Over de spanning tussen veiligheid, privacy en selectie*. Rapportnr. 2011/252.
- 9 Onderzoek onder 326 jongvolwassenen in Amsterdam, 2012. Analyse door Dr Maartje van der Woude, Prof dr Joanne van der Leun, Avalon Leupen en Prof dr Arjan Blokland, Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
- 10 Svensson, J.S., Sollie, H. & Saharso, S. (2012). *Proactief handhaven en gelijk behandelen*. Amsterdam: Reed Business. De naam van de middelgrote stad wordt niet genoemd.
- 11 Torre, E.J. van der, en H.B. Ferwerda (2005). *Preventief fouilleren: een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap, Arnhem: Bureau Beke, Den Haag: COT. Torre, E.J. van der, L. Schaap, S.D. Schaap & V. Dijk (2007). *Evaluatie preventief fouilleren in Amsterdam. De stand van zaken 2006*. Den Haag: COT. Torre, E.J. van der, en Visser (2009). *Preventief fouilleren in Amsterdam: De balans van 2008*. Den Haag: COT.
- 12 Nationale ombudsman (15 oktober 2012). Rapportnr. 2012/173.; Nationale ombudsman (2011), *Waarborgen bij preventief fouilleren: Over de spanning tussen veiligheid privacy en selectie*. Rapportnr. 2011/252.
- 13 Çankaya, S. (2012) *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie. het beslissingsproces tijdens proactief politiewerk*. Den Haag: Boom Lemma.
- 14 European Agency for Fundamental Rights (2010), *Data in Focus Report: Police Stops and Minorities*, Austria: FRA.
- 15 Schriemer, Rita en Said Kasmi (2007). *Gevalen en gevoelens van discriminatie onder de Marokkaanse Rotterdamers. Impressie van een voorlichtingsronde onder de Marokkaanse gemeenschap in Rotterdam*. Rotterdam: RADAR.; Kop, Nicolien en Martin Euwema (2007). *Conflict op straat. Strijden of mijden? Marokkaanse Antilliaanse jongeren in interactie met de politie*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap; Leeuw, Tom de en Rene van Swaaningen (2011). *Veiligheid in veelvoud: beeld, beleid en realiteit van in Rotterdams Oude Westen*. Tijdschrift voor Veiligheid 2011 (10) 1, pp. 26-42; Svensson, J.S., Sollie, H. & Saharso, S. (2012). *Proactief handhaven en gelijk behandelen*. Amsterdam: Reed
- 16 Stone, V. and Pettigrew, N. (2000). *The views of the public on stops and searches, Police Research Series. Paper 129*. London: Home Office.
- 17 Onderzoek onder 326 jongvolwassenen in Amsterdam, 2012. Analyse door Dr Maartje van der Woude, Prof dr Joanne van der Leun, Avalon Leupen en Prof dr Arjan Blokland, Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

- 18 Tyler, T.R. and Fagan J. (2008). *Legitimacy and Cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities?* *Ohio State Journal of Criminal Law* 6: 231-276; Tyler, T.R. and Huo, Y.J. (2002). *Trust in the law*. New York: Russell Sage; Bradford, B., Jackson, J. en Stanko, E.B. (2009). 'Contact and confidence: Revisiting the impact of public encounters with the police,' *Policing and Society* 19:20-46; Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Myhill, A., Quinton, P. and Tyler, T.R. (2012), 'Why do people comply with the law? Legitimacy and the influence of legal institutions,' *British Journal of Criminology* 52(6):1051-1071.
- 19 Raad van Europa (2001), *European Code of Police Ethics*, no. 40.
- 20 Tyler, T.R. and Fagan J. (2008) *Legitimacy and Cooperation: Why do people help the police fight crime in their communities?* *Ohio State Journal of Criminal Law* 6: 231-276; Tyler, T.R. and Huo, Y.J. (2002) *Trust in the law*. New York: Russell Sage; Bradford, B., Jackson, J. and Stanko, E.B. (2009) 'Contact and confidence: Revisiting the impact of public encounters with the police,' *Policing and Society* 19: 20-46; Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Myhill, A., Quinton, P. and Tyler, T.R. (2012), 'Why do people comply with the law? Legitimacy and the influence of legal institutions,' *British Journal of Criminology* 52(6):1051-1071.
- 21 Ibid; Open Society Justice Initiative (2013). *Viewed with Suspicion: The Human Cost of Stop and Search in England and Wales*. New York: OSF; Open Society Justice Initiative (2013) *L'égalité Trahié: L'impact des contrôles au faciés*. New York: OSF.
- 22 Transities in Amsterdam (TransAm), onderzoek uitgevoerd in 2010-2011. Analyse door Dr Maartje van der Woude, Prof dr Joanne van der Leun, Avalon Leupen en Prof dr Arjan Blokland, Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
- 23 Ibid.
- 24 Onderzoek onder 326 jongvolwassenen in Amsterdam, 2012. Analyse door Dr Maartje van der Woude, Prof dr Joanne van der Leun, Avalon Leupen en Prof dr Arjan Blokland, Universiteit Leiden, Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
- 25 Svensson, J.S., Sollie, H. & Saharso, S. (2012). *Proactief handhaven en gelijk behandelen*. Amsterdam: Reed Business.
- 26 Cathy Schneider, "Police Power and Race Riots in Paris," *Policing and Society* Vol. 35, No. 4, December 2007; "Young people demonstrate: A group of young people will demonstrate against Nørrebro stop-and-search zones, which they see as the direct cause of the last days of unrest," *Politiken*, February 15, 2008, beschikbaar via <http://politiken.dk/indland/article471982.ece>; The Riots, Communities and Victim's Panel (2011) *Five Days in August*, beschikbaar via <http://www.5daysinaugust.co.uk>; The Guardian and London School of Economics (2011) *Reading the Riots: Investigating England's Summer of Disorder*, London: The Guardian.
- 27 Otto Adang, Hani quint, Ronald van der Wal (2010) *Zijn wij anders? Waarom Nederland geen grootschalige etnische rellen heeft*. Apeldoorn: Politieacademie. Download: nicis.platform31.nl/dsresource?objectId=95228
- 28 Svensson, J.S., Sollie, H. & Saharso, S. (2012). *Proactief handhaven en gelijk behandelen*. [Proactive implementation and equal treatment]. Amsterdam: Reed Business.; Kop, Nicolien en Peter Klerks (2007), *Conflict op straat, Strijden of mijden? Marokkaanse Antilliaanse jongeren in interactie met de politie*, Apeldoorn: Politie and Wetenschap; Çankaya, S. (2012) *De controle van marsmannetjes en ander schorriemorrie. het beslissingsproces tijdens proactief politiewerk*. Den Haag: Boom lemma; 'Absence of ethnic violence in the Netherlands explained,' MRC.nl, 26 April 2010 (<http://vorige.nrc.nl/international/article2532816.ece>)
- 28 Gerard Bouman, Korpschef Nationale Politie. Blog over etnisch profileren (1 november 2013): <http://www.politie.nl/nieuws/2013/november/1/00-korpschef-blogt-over-etnisch-profileren.html>

‘ En dan zeggen mensen: het is toch een kleine moeite even van je fiets te stappen? Maar het gaat niet om het fysieke ongemak, om die twee minuten die je op zo’n dag verliest—het gaat op zo’n moment om de confrontatie met je minderwaardigheid, en dat draag je permanent met je mee. Niet alleen op dat moment, want het zit in ieder hoekje van het publieke debat en in de media en waar dan ook in onze maatschappij. Wat dat doet met mijn gevoelens over het behoren tot de Nederlandse maatschappij, dat is echt een moeilijk verhaal [...] het maakt je gewoon minder menselijk. Dus dat is confronterend en het is een slecht idee, een moeilijk idee om mee te leven.’

Abulhassan

STUDENT FILOSOFIE EN DEBATTRAINER | ROTTERDAM

Open Society Justice initiative

224 West 57th Street New York, NY 10019

Phone: +1-212-548-0600

Fax: +1-212-548-4662

Email: justice.initiative@opensocietyfoundations.org

@OSFJustice

www.justiceinitiative.org

PHOTOGRAPHY

© Ed Kashi/VII for the Open Society Foundations

DESIGN

Ahlgrim Design Group

PRINTING

CITO REPRO, Amsterdam

November 2013

This work is licensed under a Creative Commons

Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.

Amnesty International

Afdeling Nederland

Keizersgracht 177

Postbus 1968

1000 BZ Amsterdam

Phone: (020) 626 44 36

Fax: (020) 624 08 89

amnesty@amnesty.nl

www.amnesty.nl

**OPEN SOCIETY
JUSTICE INITIATIVE**

Open Society Justice initiative

224 West 57th Street
New York, NY 10019

www.justiceinitiative.org

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International

Afdeling Nederland
Keizersgracht 177

Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam

www.amnesty.nl